

Valencia / Palau de les Arts: Nibelungin sormus

15.-21.6.2009

Teksti: Klaus Billand

Kuva: Eva Ripoll / Palau de les Arts Reina Sofia

Jumalten tuhon ensimmäinen näytös. Oikealla Matti Salminen Hagenin roolissa.

Huippumoderni, futuristinen Valencian uusi oopperatalo El Huevo (kutsumanimeltään "muna"), joka muodostaa osan valtavasta, vuonna 2006 avatusta valencialaisen tähtiarkkitehti **Santiago Calatrava Vallsin** Taideteiden ja tieteiden kaupungista, oli kesäkuussa toisen kerran järjestettyjen *Festival del Mediterrani* -juhlien puitteissa esitettyjen kahden *Nibelungin sormus*-syklin näyttämönä. Esitys on muutaman vuoden takainen yhteistyöproduktio firenzeläisen *Maggio Musicale Fiorentino* kanssa. Ohjauksesta vastasi katalonialainen **Carlus Padrissa** hämmästyttävän teatteri-, toiminta- ja akrobaattiryhmänsä La Fura Dels Bausin kanssa. Ryhmä oli esiintynyt jo aikaisemmin muun muassa *Faustin tuomiossa* Salzburgin musiikkijuhlilla ja eräillä taidebiennaaleilla Euroopassa ja Etelä-Amerikassa. Ilmeisenä tarkoituksena oli, että tämä ensimmäinen Valenciassa - ja ylipäätään Espanjassa - tuotettu *Sormus*-tetralogia ei jäisi uuden talon musertavan arkkitehtoonisen designin varjoon. Teknisesti ja optisesti esitys keräsi vain superlatiiveja. Sisällöllisesti Padrissa pidättäytyi vanhoissa tutuissa *Sormus*-teemoissa. Ihmisen harjoittama luonnon saastuttaminen ja hyväksikäyttö, jotka ohjaaja selittää eräissä haastattelussaan tulkintansa pääteemoiksi, eivät kuitenkaan tule yksiselitteisesti esiin vaikka hän näyttääkin yhä uudestaan raakaöljyhuumassa palavaa maailmaa. Maanosat näytetään maapallolla mustina ja niiden reunat, osittain myös keskustat, roihuavat liekeissä. Teollistuminen väistämättömän orjuuttamisen varhaiskapitalistisena symbolina vertautuu nykyajan uskoon tekniikan kaikkivoipaisuudesta. Gibichungit edustavat tälläkin kertaa jo tutuksi tulleeseen tapaan pinnallista ja sisällyksetöntä hyvinvointiyhteiskuntaa, samoin kuin liiankin ilmeinen myöhäiskapitalistinen pörssiestetiiikka. Hahmot muuntuvat milloin dollarin milloin euron merkeiksi.

Padrissa ja hänen tiiminsä hyödyntävät kuitenkin *Sormus*-traditiossa aivan uudenlaista kyber-kuvakieltä, joka kuvittaa ja tiivistää tapahtumia alituisesti **Franc Aleun** usein hyvin mielikuvituksellisten videokuvien avulla etäännyttä kuitenkään millään tavalla Wagnerin esitysohjeista. Ohjaaja on pyrkinytkin pitäytymään esitysohjeissa, mutta tulkitsee niitä uudella tavalla käyttäen Fura dels Bausin optisia ja fyysisiä keinoja. Ryhmän esittämät suorastaan henkeäsalpaavan kauniit ihmiskonstellaatiot pysyvät koossa ikään kuin näkymättömän käden ohjaamina. *Reininkullan* loppukohtauksessa Walhalla on esitetty tällä tavalla ja myöhemmin tämä toistuu kolmiulotteiseksi optisesti punottujen sankarihahmojen à la Auguste Rodinin *Ajattelija* avulla - mielenkiintoinen kuva ilmaista Wotanin pyrkimystä voittaa maailman herruus takaisin.

Valaistuksesta vastaava **Peter van Praet** taikoo mielikuvituksellisesti **Roland Olbeterin** näyttämökuviiin kuitenkin myös romantista luontosymboliikkaa kahdeksalla valtavalla projektiotasolla, jotka näyttävät ylisuurilta television kuvaputkilta. Näin tuotetaan korkeatasoisia 3D-animaatiokuvia, joilla on vangitseva syvyysvaikutelma ja assosiointivoima. Samalla korostuu *Sormuksen* metafyyminen ja myyttinen puoli. Niinpä koetaan *Siegfriedissä* auringon ja maan kohtaaminen, jossa aurinko hehkuvana pallona ja Wotanin symbolina nieläisee tulipätsiinsä satelliittinsa maan, alkuäidin symbolin. Vaikuttava on myös kohtaus, jossa Wotan ja Loge matkavat maailmalle Google Earthiin avulla, joka ohjaa heidät jollekin tulivuorelle Afrikassa. He katoavat vuoren kraatteriin ja ilmestyvät näkyviin Fritz Langin filmejä muistuttavassa loputtomasti orjia tuottavassa asesepä Alberichin pajassa - todella eskatologinen kuva. Saman kuvan palaaminen *Siegfriedin* 1. näytöksessä Mimen asumuksessa on vähemmän

mielekästä. Lähes uskomaton on puolestaan saman näytöksen tietokilpailukohtaus, jossa ohjaaja Padrissa antaa lähes koko aikaisemman historian vaeltaa kuvina läpi näyttämön. Ensin ilmestyy Alberichin pelottava tuotantopaja, jossa Fura-hahmot kaivavat Alberichin kulta-aarretta ja jalostavat sitä loputtomalla liukuhihnalla. Sitten saapuvat jättiläiset uudestaan alumiini-telineissään veljesmurhaa simuloiden ja lopuksi nähdään jumalat toisiinsa kietoutuneiden sankarihahmojen päällä. Se, mitä esitys tarjoaa visuaalisesti esimerkiksi miekantaontakohtauksessa ja useissa muissa kohtauksissa, ylittää jopa kokeneen Wagner-turistin kuvittelukyvyyn. Ohjaustiimin tarkkanäköisestä työstä metaforien, luonnonsymbolien ja sielunmaiemien parissa voisi esittää paljon muitakin esimerkkejä. Yhden arvostelun puitteissa se olisi kuitenkin mahdotonta.

Chu Urozin puvustus sopii hyvin ohjaukseen ja korostaa konkreettisesti jumalten, ihmisten, jättiläisten ja nibelungien erilaisuutta.

Toisinaan liian selvästi tekniikkaan ihasnut ohjaus - erityisesti *Jumalten tuhossa*, jossa kaikki joutuu tarkoituksellisesti pois raihteiltaan - hukkaa kuitenkin jotakin *Sormuksessa* niin tärkeästä yhteydestä henkilöhahmoihin ja heidän kohtaloihinsa. Niinpä esimerkiksi kolmena ensimmäisenä iltana täytyy jumalat ja valkyyriat köyttää aina nostolaitteisiinsa ennen kuin he ryhtyvät toimintaan. Ohjaaja Padrissa tosin viittaa reinintyttärien vastaaviin laitteisiin jo kantaesityksessä. On joka tapauksessa hiukan häiritsevää, kun metallikiinnittimet napsahtelevat ja hahmot menettävät osan liikuntakyvystään ja eloisuudestaan. Tässä olisi vielä parantamisen varaa. Pitäisi myös poistaa pienet Lufthansan business-luokan mieleen tuovat lukulampot, jotka valaisevat aivan riittämättömästi telineissä olevien hahmojen kas-

voja. Sen sijaan täytyisi laulajat valaista paremmin näyttämön etualalla. Nyt he jäävät aivan liian usein varjoon.

Kaiken lisäksi kuvavirran johdosta ka-toaa toisinaan yhteys musiikkiin ja sen teemoihin. Paikka paikoin vain on liikaa ja liioitellusti ikään kuin kyse olisi valoshowsta musiikillisin maustein, erityisesti *Jumalten tuhossa*. Ohjaustiimi on työskennellyt *Sormuksen* kimpussa intensiivisesti vasta noin viisi vuotta. Suurempi luottamus musiikin ilmaisuvoimaan saattaisi olla hyvä panostus suunniteltuja Firenzen ja Valencian uusintaesityksiä ajatellen.

Vaikean leikkauksen jälkeen ilmeisesti jälleen hyvään kuntoon palaava **Juha Uusitalo** lauloi vahvan Wotanin. Hänen äänensä ilmaisuvoima on kasvanut paremman fraseerauksen ja useampien välisävyjen ansiosta. Hänen entistä värikylläisempi bassobaritoninsa on kirkas ja tarkka ja hänen esittämisenä päättävistä. **Jennifer Wilson** oli hyvin paneutunut rooliinsa Brünnhildenä ja ennen kaikkea hän oli varma korkeissa äänissä. Hänen korkea C:nsä *Jumalten tuhon* esinäytöksen lopussa oli yksinkertaisesti sensaatiomainen. Pelätystä ensimmäisen näytöksen viimeisessä kohtauksessa oli toki pienehköä epävarmuutta, mutta kuka selvittäisi sen virheittä tällä hetkellä? Valenciassa kuullun perusteella Wilson kuuluu tämän hetkisten Brünnhilden esittäjien ykköskartiin. **Lance Ryanin** Siegfried oli väkevä, hänen timbrensä aika kirkkaan metallinen ja upea korkeissa äänissä. Roolin esittäminen oli uskottavaa. Hän joutui käymään läpi muutamia muodonmuutoksia, rastatukkaisesta hurjapästä – tämän päivän näkökulmasta – seurapiiriporvariksi. Hän muistutti Gibichungeille saavuttuaan ensi silmäyksellä Wieland Wagneria paksuine tummine lasseineen. Paikka paikoin hänen äänensä kuitenkin jäi hieman kurkkuun.

Eva-Maria Westerbroek lauloi kuten Bayreuthissakin intohimoisen Sieglinden, jota neanderthalin ihminen Hunding piti nelijalkaisena orjanaan ja jonka Siegmund vapautti pystyaennossa kulkijaksi – epäilemättä uusi idea. **Torsten Kerl** lauloi Siegmundin läpituokevasti. Hänen voimakas äänensä on kuitenkin ylärekeristerissä hieman metallinen ja suppea. Valitettavasti hän lauloi toisinaan liian matalalta. **Matti Salminen**

Kuva: Eva Ripoli / Palau de les Arts Reina Sofia

Ringissä esiintyi akrobaattiryhmä La Fura Dels Baus.

oli jälleen vakuuttava Fasolt, Hunding ja Hagen. On uskomatonta, millaisen näyttämöllisen intensiteetin – äänen voimakkuuden lainkaan kärsimättä – tämä poikkeuksellinen basso pystyy taikomaan vielä korkeassa iässä! **Anna Larsson** oli korkeatasoinen ja viehättävä Fricka soinnikkaasti virtaavine mezzoineen. Myös hän kuuluu tämän rooliin suuruuksiin. **Franz-Josef Kapellmann** oli kuten aina hyvä Alberich hienoine fraseerauksineen ja diktoineen. **Daniela Denschlag** lauloi Erdan hyvin soivalla, hieman mystisellä altollaan. Hänen esiintylonsa *Reininkullassa* oli niin vaikuttavaa kuin miksi Wagner itse oli sen tarkoitannutkin. *Siegfriedissä* hänen dramaattinen vaikutuksensa oli vähäisempi johtuen jo edellä kerrotuista telineistä. **Niklas Björling Rygert** oli hyvä Mime kiinteine tenoraalisine äänineen, jota baritonaaliset sävyt värjivät alemmissä äänissä. Hän esitti epävarman ja pelokkaan kääpiön roolin vaikuttavasti. **Stephan Milling** oli ilmaisuvoimainen Fafner mutta **John Daszak** ei aivan vakuuttanut äänellisesti Logena. Rooliinsa lyhyellä varoitusaajalla hypänneen **Stefan Stollin** Gunther jäi myös äänellisesti hieman vaisuksi kun taas **Elisabete Matosin** Guttrune oli hyvä sekä äänellisesti että esitykseltään. Lopuksi on vielä nos-

tettava esiin hyvin musikaalinen **Catherine Wyn-Rogers** Waltrautena. Hän muotoili lyhyen mutta tärkeän roolinsa intensiivisesti ja hienolla diktiolla. Sivuroolien miehitykset olivat suurimmaksi osaksi hyviä. **Cranesc Peralesin** valmentama kuoro Generalitat Valenciana oli *Jumalten tuhossa* äänellisesti transparentti ja selkeä, suorastaan sensaatiomaisen hyvä!

Kapellimestari **Zubin Mehta** loihti kokemuksensa ansiosta Orquesta de la Comunitat Valencianasta ensimmäisen syklin jokaisena iltana hienon Wagner-soundin. Erityisesti puhaltimet tekivät korkealuokkaisen vaikutelman. Jousisto olisi kaivannut toisinaan hiukan lisää volyymiä. Talon hieno akustiikka, huolimatta kaakeleista sisätiloista, varmisti äärimmäisen selkeän ja transparentin klangin. Tästä orkesterista voi kulttuurisesti monipuolinen Valencia olla todellakin ylpeä, erityisesti kuitenkin saavutuksestaan Richard Wagnerin musiikin esittäjänä. Montussa istui enimmäkseen nuoria muusikoita. Tämä antaa uskoa vielä tulevaan kehitykseen. Valitsemalla *Sormuksen* esitettäväksi teokseksi ja siihen Carlus Padrissan ja hänen *Fura dels baus* -ryhmänsä epäkonventionaalisen ohjauksen on yli-intendentti **Helga Schmidt** ottanut suuren askelen ja etabloinut oopperansa *Palau de les Arts Reina Sofian* Espanjan oopperoiden kärkikastiin. Voimme odottaa jännityksellä uusintaensi-iltaa Firenzessä todennäköisesti vuonna 2012 ja Valenciassa 2013 Richard Wagnerin syntymän 200-vuotisjuhlan kunniaksi.

Mitä tämän hetken Sormus-reseptioon tulee, ovat Valencia ja Firenze varmaankin tärkeitä tiennäyttäjiä multimediaaliseen Wagner-ohjaukseen. Mutta kysymys kuuluukin, tekeekö tällainen ohjaus oikeutta Sormuksen emotionaalille ja inhimilliselle monilotteisuudelle.

Suomennos: Heikki Virri

Kuva: Eva Ripoli / Palau de les Arts Reina Sofia